1

Příručka Tax Justice

Jak spolu souvisí daně a rozvoj?

Jak spolu souvisí daně a rozvoj?

Obsah

Úvod **5**

Problém **6**
Význam daní při boji s chudobou 6
Problém nezákonného úniku kapitálu 9
Jaké důsledky má obcházení daňové povinnosti pro chudé komunity 10
Nadnárodní společnosti a obcházení daňové povinnosti 13
Role daňových rájů 17
Daňové úlevy – závod ke dnu 19

Řešení **20**
Zvýšení transparentnosti systému 20
Reforma systému 24

Obtížné otázky a odpovědi na ně **26**

Poznámky **30**

Úvod

Tento průvodce je úvodem do oblasti daní a vysvětluje, jak tato problematika souvisí s rozvojem.

Zkoumá, jak nízké příjmy z daní poškozují životy a vyhlídky chudých lidí na celém světě, a osvětluje, proč se daně stávají středobodem řešení otázky světové chudoby. Zaměřuje se na klíčovou oblast, k jejímuž řešení může přispět občanská společnost v Evropě: nezákonné úniky kapitálu realizované nadnárodními společnostmi, z nichž mnohé jsou evropské. I když se nezákonné úniky kapitálu dotýkají lidí na celém světě, včetně Evropy, v tomto textu se zaměřujeme především na to, jaké jsou jeho dopady na nejchudší země světa. Průvodce obsahuje rovněž přehled nejrůznějších možných řešení tohoto problému a popis toho, v jaké fázi se nachází jejich realizace.

Tento průvodce je jedním ze tří materiálů, které tvoří sadu příruček zaměřených na souvislosti mezi daněmi a rozvojem. Jsou určeny jak neziskovým organizacím, tak i širší veřejnosti. Tuto sadu dále tvoří:

- Průvodce č. 2 Veřejná obhajoba zájmů
- Průvodce č. 3 Jak vytvořit populární kampaň

Tento soubor příruček je financován z prostředků projektu Evropské komise s názvem: 'Non-State Actors and Local Authorities in Development: Raising public awareness of development issues and promoting development education in the European Union'. (více informací o projektu je k dispozici na http://glopolis.org/cs/projekty/nelegalni-uniky-kapitalu/)

Problém

Význam daní při boji s chudobou

Miliony lidí na celém světě nemají přístup ke zdravotní péči, vzdělání, pitné vodě, kanalizaci, slušnému bydlení, veřejné dopravě ani k dalším základním službám.

- 2,6 miliardy osob nemá k dispozici základní kanalizační systém.[1]
- 1,1 miliardy osob nemá dostatečný přístup k pitné vodě.[2]
- 790 milionů osob trpí chronickou podvýživou.[3]
- 270 milionů dětí nemá přístup ke zdravotní péči.[4]
- 72 milionů dětí školního věku nedochází do školy.[5]

Klíčová je proto otázka, kde vzít na tyto služby peníze? V Evropě jsou základní služby financovány z daňových výnosů. V důsledku celosvětové finanční krize a problémů Eurozóny přistoupilo mnoho evropských vlád ke škrtům v oblasti veřejných služeb (což vedlo k velkému rozhořčení evropské veřejnosti i kvůli k tomu, že řada velkých firem neplatí svůj spravedlivý podíl daní). Navzdory těmto škrtům lze však i nadále očekávat, že výnosy z daní by měly a budou používány k hrazení základních služeb.

Situace v rozvojových zemích je však dosti odlišná. Jejich vlády na daních vybírají minimum peněz – průměrně pouze 13 % svých HDP oproti 35% podílu daní na HDP ve většině evropských států.[6] Namísto daní leží těžiště příjmů rozvojových zemí nutných k zajištění základních služeb v oblasti zahraniční pomoci a úvěrů. Pomoc a úvěry jsou z krátkodobého pohledu nezbytné, nicméně dlouhodobě je tento koncept neudržitelný.

Pomoc

Rozvojové země budou zahraniční pomoc ještě nějakou dobu potřebovat. Samotná pomoc však nestačí pokrýt náklady na poskytování kvalitních základních služeb velkým skupinám obyvatelstva ani obrovské sumy, jež bude v následujících letech nutné vynaložit na adaptaci na změnu klimatu (odhady se pohybují v rozmezí 75 – 100 miliard dolarů ročně v průběhu následujících 30 let.[7])

Zdroje pomoci navíc mohou vyschnout, dojde-li je změně politiky dárcovských zemí.

Celosvětová finanční krize, která vypukla v roce 2008, vedla k omezení pomoci poskytované bohatými zeměmi. Krize eurozóny tato omezení dále prohloubila. Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) uvádí, že reálný objem rozvojové pomoci poklesl v roce 2012 o čtyři procenta, přičemž již rok předtím (2011) poklesl o dvě procenta.[8] Celosvětová pomoc poskytnutá v roce 2010 pak byla o 20 miliard dolarů nižší než objem, jenž nejbohatší státy světa (skupina G8) poskytly v roce 2009.[9] Pomoc (a úvěry) bývají také často doprovázeny určitými podmínkami. Po vládách rozvojových zemí mohou dárci vyžadovat použití prostředků na konkrétní účely či zavádění určitých politik, přičemž část pomoci bývá třeba utratit v dárcovské zemi – typicky za zařízení či technickou podporu.

> **„Platit daně znamená být nezávislý.“**
>
> Motto Keňské daňové správy

A konečně obyvatelé rozvojových zemí, stejně jako Evropané, nechtějí být závislí na pomoci zvenčí a darech. Každý z nás by se nejradši chtěl postarat sám o sebe a využít pro rozvoj své vlastní zdroje.

Půjčky

Kromě rozvojové pomoci byly mnohé vlády v posledních letech donuceny vzít si úvěry od Světové banky nebo soukromých institucí, aby vůbec dokázaly hradit veřejné služby jako např. vzdělání. Ani půjčování peněz však není řešením. Navzdory úspěchu celosvětové kampaně Jubilee Debt v 90. letech, platí nejchudší země i nadále ročně více než 12,4 miliardy dolarů jen na splátkách úroků (údaj z roku 2008) – což jsou peníze, jež by jinak bylo možno použít na zdravotnictví, vzdělávání či jiné služby.[10] Rozvojové země dnes dluží v zahraničí přibližně 5 biliónů dolarů.[11]

Vzhledem k omezování objemu pomoci poskytované některými dárci a vysokým úrokům z úvěrů představuje pro rozvojové země koncept financování základních služeb a činností zaměřených na omezování chudoby prostřednictvím zvýšených výnosů z daní (namísto zahraniční pomoci či půjček) relevantní možnost.

Měděný důl Mopani v městě Mufulira v Zambii. Důl z větší části vlastní dceřiná společnost nadnárodní korporace Glencore, která byla v Zambii obviněna z nezákonných daňových úniků. Společnost veškerá obvinění popírá. Zároveň je společnost podezřelá ze znečišťování životního prostředí. Zambijská vláda odhaduje, že v důsledku krácení daní přichází o 1 mld. dolarů ročně.

Výnosy z daní

Finanční prostředky získané z daní mají své jednoznačné výhody:

- Daně jsou spolehlivější a předvídatelnější zdroj financování než rozvojová pomoc či úvěry. Tato předvídatelnost je pro vlády, jež se snaží zajišťovat základní služby jako je zdravotnictví či vzdělávání, důležitá. Školy potřebují učitele a zdravotnictví lékaře a sestry. Ti všichni musí dostávat pravidelnou mzdu financovanou z tzv. periodických zdrojů. Na rozdíl od rozvojové pomoci a úvěrů dokážou daně zajišťovat periodické zdroje prakticky donekonečna.

- Vybírají-li daně, musejí vlády skládat občanům svých zemí účty. Vyšší výnosy z daní vedou k tomu, že se čím dále více občanů táže po tom, jak jsou tyto prostředky využívány. A čím větší podíl příjmů státního rozpočtu tvoří daně (a nikoli například rozvojová pomoc), tím větší tendenci mívají vlády k projevování odpovědnosti vůči svým občanům (a nikoli k zahraničním dárcům). Zvýšení výnosů z daní může tudíž pomoci prosazovat zásady dobrého vládnutí a posilovat demokratická politická uspořádání.

- Daňové systémy určují, jak je bohatství rozloženo mezi bohaté a chudé. V systémech progresivního zdanění platí bohatí větší poměrný díl daní. Zdanění je tudíž zásadním nástrojem pro řešení hospodářské a společenské nerovnosti, a to jak v jednotlivých zemích, tak na celosvětové úrovni.

Proč nejsou rozvojové země schopny vybrat na daních více?

To, že rozvojové země nedokážou prostřednictvím daní vybrat dostatečný objem prostředků, má nejrůznější příčiny:

- Velká část obyvatel nejchudších zemí světa nevydělává dost na to, aby mohla platit daň z příjmu. Nízké daňové výnosy jsou proto důsledkem chudoby.

- V ekonomice rozvojových zemích obvykle bývá velmi významný neformální sektor (například trhovci, příležitostní námezdní dělníci, malé dílny), v němž se za služby a zboží platí hotově, nevedou se žádné záznamy a podnikatelská aktivita se tak ocitá mimo dosah daňových úřadů.

- Mnozí z nejbohatších obyvatel rozvojových zemí přesouvají své finanční prostředky jinam, často do daňových rájů, kde je nelze zdanit. Zároveň také vyvíjejí tlak na daňové systémy svých zemí s cílem udržet zdanění bohatých na nízké úrovni.

- Daňové úřady často postrádají schopnosti a zdroje potřebné k výběru daní.

- Celosvětový trend směřující od 80. let k volnému obchodu donutil rozvojové země k omezení cel uvalovaných na dovážené zboží. V některých státech tvořily dříve příjmy z celních poplatků až jednu třetinu všech daňových výnosů.[12]

- Zahraniční společnosti často získávají štědré daňové úlevy, jež je mají údajně podnítit k investicím (viz str. 19, kde naleznete více informací o daňových úlevách).

- Významným faktorem je rovněž to, že se některé nadnárodní společnosti (včetně evropských) placení daní vyhýbají. Jak vysvětlujeme dále, existuje stále širší odborná shoda na tom, že stávající systém zdanění celosvětově působících nadnárodních firem společně s nedostatkem informací a tajnůstkářstvím usnadňují obcházení daňových povinností.

Do jaké míry se nadnárodní společnosti vyhýbají placení daní.

V posledních letech začala organizace OECD se sídlem v Paříži, která je tím, kdo stanovuje pravidla, dle nichž nadnárodní společnosti odvádějí své daně, připouštět, že rozvojové země mohou ve skutečnosti přicházet vinou obcházení daňové povinnosti o více, než získávají formou rozvojové pomoci.

Výzkum prováděný organizací Christian Aid v letech 2008/09 přišel s odhadem, že daňové ztráty, jež rozvojovým zemím způsobují nadnárodní společnosti tím, že se vyhýbají svým daňovým povinnostem, dosahují ročně 160 miliard dolarů.[13] To je výrazně více, než celkový objem pomoci poskytovaný zeměmi globálního severu,[14] který v roce 2012 činil 125 miliard dolarů.[15] Je to také více než trojnásobek sumy, které by bylo každoročně zapotřebí k vymýcení hladu (50 miliard dolarů).[16]

Problém nezákonného[1] úniku kapitálu

Únik kapitálu z rozvojových zemí představuje významný problém. O úniku kapitálu hovoříme tehdy, když jednotlivci a firmy přesouvají velké objemy peněz ze zemí, v nichž podnikají, namísto toho, aby je investovali do místního hospodářství, infrastruktury a služeb. Jednou z hlavních pohnutek vedoucích k úniku kapitálu je snaha vyhnout se daňové povinnosti.

Přesouvají-li se finanční prostředky ze země do země, aniž by přitom došlo k jejich vykazování či evidenci, stávají se nezákonnými. K nezákonným finančním tokům patří:

- peníze vyvedené ze země nadnárodními společnostmi s cílem vyhnout se jejich zdanění. To představuje 60–65 procent nezákonných úniků kapitálu.
- peníze, jež prostřednictvím korupce získali politici a úředníci, kteří je pak následně přesunuli do tajnůstkářských daňových rájů, v nichž nikdo neklade otázky ohledně jejich původu. Tato část představuje 3–5 procent nezákonných úniků kapitálu.
- výnosy z trestné činnosti vyváděné ze zemí drogovými a zločineckými kartely a umisťované do tajnůstkářských bankovních ústavů sídlících v daňových rájích. Tato část představuje 30–35 procent nezákonných úniků kapitálu.

Výsledkem je přesun bohatství ze zemí, v nichž dohromady žije 80 % světového obyvatelstva do zemí, kde žije pouhých 20 % lidí.[17]

Swissploatace – Role Švýcarska v nezákonných únicích kapitálu

Švýcarsko má v nezákonném úniku kapitálu roli hlavní křižovatky globálního obchodu s komoditami (především zemědělskými, ale také s ropou, plynem a nerostnými surovinami). Švýcarskem prochází přibližně 15 až 20 procent všech světových obchodů s komoditami.

Ve skutečnosti ale alpskou zemi navštíví jen zlomek takto obchodovaného zboží. Přibližně 90 % všech komodit, které dle vývozních deklarací z rozvojových zemí odcházejí směrem do Švýcarska, do něj nikdy nedorazí. V důsledku nemají rozvojové země vůbec žádnou jistotu ohledně konečného cíle svého vývozu, a aktivisté v oblasti daní hovoří o „černé díře v Ženevě".

Odhaduje se, že v letech 2007–2010 zamířilo do Švýcarska každoročně až 578 miliard dolarů, které měly být zdaněny v rozvojových zemích. Místo toho skončily ve Švýcarsku, kde jsou daňové sazby nízké.

Nezákonné toky kapitálu úzce souvisejí s praním špinavých peněz. Praní špinavých peněz je pojem používaný k popisu přesunu peněz na tajné bankovní účty (typicky v daňových rájích) s cílem zakrýt skutečnost, že tyto prostředky byly získány prostřednictvím nezákonných aktivit, jako je např. obchod s drogami, korupce, krádeže, pašování a krácení daní. Tyto peníze jsou následně používány k financování legálních finančních a obchodních aktivit.

V letech 2000 až 2009 přicházely dle washingtonské organizace Global Financial Integrity rozvojové země vinou nezákonných toků kapitálu za rok průměrně o 723–844 miliard dolarů.[18] V nedávné době objem nezákonných kapitálových toků v Africe oproti ostatním oblastem světa zásadně vzrostl, přičemž významný podíl na tomto růstu mají na svědomí nadnárodní firmy a jejich daňové praktiky. Výzkum publikovaný v roce 2011 přinesl odhad, že z oblasti subsaharské Afriky bylo v letech 1970 až 2008 nelegálně vyvedeno 854 miliard dolarů. Toto číslo je dvojnásobkem objemu rozvojové pomoci poskytnuté ve stejném období a čtyřikrát převyšuje celkové zadlužení Afrických zemí k roku 2008. Subsaharská Afrika se tak stává čistým věřitelem zbytku světa.[19]

1 [pozn. editora] Za nezákonné praktiky považujeme v tomto textu i ty postupy, které jsou sice v mezích zákona, avšak v rozporu s tím, co zákonodárce zamýšlel. Jde tedy o účelové jednání, jehož původce se snaží využít různých mezer v zákoně s jediným cílem – vyhnout se daňové povinnosti. Takové jednání, byť nemusí být v rozporu se zněním zákona, může finanční úřad prohlásit za nezákonné.

Jaké důsledky má obcházení daňové povinnosti pro chudé komunity

V Evropě vyvolaly zprávy o tom, že část nadnárodních firem neplatí svůj férový podíl na daních, široké rozhořčení veřejnosti, neboť zde panuje vysoká nezaměstnanost, dochází k vládním škrtům v oblasti veřejných služeb a mnozí lidé mají co dělat, aby uživili své rodiny. Obcházení daňových povinností ze strany nadnárodních firem má však ještě horší důsledky v nejchudších světových zemích, a to především proto, že tyto státy z jiných zdrojů vybírají jen minimum daní, a také s ohledem na podmínky, v jakých žije většina jejich populace. Neplacení daní se tak stává jednou z hlavních příčin toho, proč v těchto zemích stále nemá tak velké množství osob přístup k základním službám jako je zdravotnictví a školství.

Zdravotní sestra Elisheba Chali pracuje v nemocnici Kabundi East Hospital, nedaleko Chingoly v zambijském „měděném pásu".

„Pokud by v Africe všichni relevantní aktéři odváděli férový podíl daní, neumíraly by ženy při porodu jenom proto, že si nemohou dovolit zaplatit prenatální péči. Desetileté děti by nemusely chodit do práce, protože si jejich rodiče nemohou dovolit zaplatit jim školu."

Sandra Kidwingira, Tax Justice Network – Afrika

Jaké dopady má obcházení daňové povinnosti na zdravotní péči v Zambii

Zambie je sedmým největším světovým producentem mědi. Vzhledem k obrovské čínské poptávce po tomto kovu se jeho cena vyšplhala na historické maximum. I přesto však Zambie zůstává jednou z nejchudších zemí světa a střední délka života zde dosahuje pouhých 49 let. Jednou z příčin je i obcházení daňové povinnosti.

Zambijská vláda odhaduje, že ročně vinou daní nezaplacených těžařskými společnostmi přichází o 1 miliardu dolarů.[21] Zambijské výdaje na zdravotnictví činily v roce 2012 přibližně 527 milionů dolarů. Kdyby Zambie dostala na daních to, co ji právem náleží, mohla by si dovolit stávající úroveň zdravotnictví zaplatit ještě dvakrát.

V dubnu 2012 navštívili pracovníci organizace Christian Aid kliniku v těžařské oblasti Zambie, kde připadá jeden lékař na 45 000 osob. V porodnici byla k dispozici pouze jediná porodní asistentka, ačkoli právě rodilo sedm žen. „Máme k dispozici pozemky pro rozšíření kliniky," řekla nám sestra Chali, „ale vůbec žádné peníze."

Souvislost mezi daněmi a hladem

Klíč k vymýcení hladu leží v podpoře drobných farem.[22] Je tomu tak proto, že více než 70 % chudých lidí v rozvojových zemích žije ve venkovských oblastech a jejich obživa přímo či nepřímo závisí na zemědělství.[23]

Nejméně polovinu všech potravin produkují drobní farmáři, kteří hospodaří na několika málo hektarech. Problém je v tom, že drobní zemědělci bývají často uvězněni v pasti chudoby, jelikož nevydělávají dost na to, aby mohli zvýšit své výnosy, a jejich produkce nedosahuje úrovně, zajišťující ve špatných letech obživu jejich vlastních rodin.

Účinný boj s hladem vyžaduje, aby vlády dokázaly drobným zemědělcům, a to hlavně ženám, zajistit dostupné levné úvěry a semena. Potřebné jsou rovněž zavlažovací systémy a sklady, ale také cesty a mosty umožňující lepší přístup na trhy. Boj se škůdci a chorobami i narůstající množství extrémních projevů počasí vyvolaných změnami klimatu vyžadují vyšší míru adaptace, výzkum a poradenství. K boji s hladem sužujícím nejchudší rodiny je potřeba zavádět speciální aktivity, jako například školní výživové programy.

Všechna tato opatření vyžadují finanční prostředky – které by bylo možno získat prostřednictvím výnosů z daní.

Vyšší výnosy z daní by také mohly přispět k získání 50,2 miliardy dolarů, což je částka uváděná Organizací OSN pro výživu a zemědělství (FAO) jako roční náklady nad rámec stávajícího financování, které jsou nutné k dosažení cíle „světa bez hladovění" do roku 2025.[24]

Ušlé daňové výnosy maří salvadorský plán na rozvoj zemědělství

Jeden z osmi obyvatel středoamerického Salvadoru trpí nedostatkem jídla. Třetina Salvadorců žije v extrémní chudobě a každé čtvrté dítě je postiženo zakrněním (růstovou retardací), což je důsledek podvýživy.

V 90. letech 20. století, částečně v důsledku liberalizace obchodu a velkého nárůstu dovozu levných potravin z USA, došlo v Salvadoru k významnému kolapsu lokální produkce potravin, přičemž stovky tisíc obyvatel země přišly o svůj zdroj obživy. V současnosti se velká část potravin dováží, což chudé Salvadorce vydává napospas výkyvům světových cen potravin. Salvadorská vláda nedávno přijala omezená opatření zaměřená na obnovu zemědělského sektoru. Avšak na oblast zemědělství jdou pouhá 4 procenta státního rozpočtu, tedy asi 40 milionů dolarů, takže vládní snahy nemají moc velkou naději na úspěch.[25]

Salvadorská vláda přitom odhaduje, že vinou nezákonného obcházení daňových povinností přichází země ročně až o 1,7 miliardy dolarů.[26]

Ghanský program školního stravování – čeho mohou dosáhnout daně

Přibližně jedna třetina obyvatel Ghany žije za méně než jeden a čtvrt dolaru denně[27] a více než čtvrtina dětí v zemi mladších než pět let trpí poruchami růstu vyvolanými chronickou podvýživou.[28]

V roce 2005 zavedla země bezplatný program školního stravování, díky němuž dnes jeden milion žáků z postižených komunit dostává jedno teplé jídlo denně. Od té doby vzrostla v některých oblastech účast na tomto programu až o 30 %. Tento program je financován částečně z vládních prostředků a částečně ze zahraniční pomoci, nicméně problémy při získávání financí měly za následek, že v roce 2010 dosáhl program pouze 67 procent cílového objemu.[29]

Nejlepším způsobem, jak zaplnit tuto mezeru ve financování, by byly příjmy z daní. Studie zaměřená na ghanský těžařský sektor ukazuje, že vinou obcházení daňové povinnosti ze strany nadnárodních firem země každoročně přichází o 36 milionů dolarů.[30] Těchto 36 milionů by přitom stačilo k pokrytí chybějící části prostředků v programu školního stravování a ještě by zbylo na jiné účely.

Použily by rozvojové země opravdu vyšší výnosy z daní k boji s chudobou?

Neexistují žádné stoprocentní záruky toho, jak vlády použijí své zdroje. Výzkumy zaměřené na souvislost mezi výběrem daní a pokrokem v plnění Rozvojových cílů tisíciletí nicméně ukazují, že obecně platí, že čím více daní africké země vyberou, tím větších úspěchů dosahují.[31]

Kroky podniknuté rozvojovými zeměmi, jimž byla koncem 90. let odpuštěna část dluhů, nám poskytují další důkazy toho, že nárůst vládních výnosů obecně vede k vyšším výdajům na boj s chudobou. Navzdory obavám, že oddlužení bude mít za následek nesprávné využití získaných prostředků, nebo rovnou jejich zpronevěru, zvýšily země zařazené do programů Silně zadlužené chudé země (Heavily Indebted Poor Countries) a Multilaterální iniciativa za odpouštění dluhů (Multilateral Debt Relief Initiative) své výdaje v programech omezování chudoby.

Význam občanské společnosti při zajišťování využití daňových příjmů k omezování chudoby a nerovnosti

Ve stále rostoucím počtu rozvojových zemí hrají občanská hnutí čím dále významnější roli nejen při snaze o to, aby nadnárodní firmy operující na území těchto zemí odevzdávaly férovou část svých zisků formou daní, ale také při přesvědčování vlád, že prostředky získané zvýšeným výběrem daní by měly být použity na zajišťování základních služeb pro komunity i na jiná opatření k omezení chudoby. Tyto skupiny zároveň podporují reformy zaměřené na zavedení progresivního zdanění a informační kampaně pro média a veřejnost ohledně výhod, jež přinášejí lepší daňová pravidla a vyšší daňové výnosy.

Jak Bolívie využila vyšší výnosy z daní[32]

Po privatizaci svého ropného a plynařského průmyslu omezila Bolívie výši poplatků placených zahraničními společnostmi na pouhých 18 procent. V důsledku intenzivní dlouhodobé kampaně vedené občanskou společností a také vzhledem ke změně vlády v roce 2006 byl přijat zákon ukládající zahraničním firmám mnohem vyšší daně z vytěžených nerostných surovin. [II] Bolivie si nyní ponechává 50 % z hodnoty své produkce ropy a plynu. Tyto reformy vedly ke zvýšení vládních výnosů vybraných formou poplatků z těžby a zvláštní uhlíkové daně z přibližně 173 milionů dolarů v roce 2002 na odhadovaných 1,6 miliardy dolarů za první pololetí roku 2013.

Takto získané finanční prostředky jsou využívány na:

- penze pro starší občany postižené extrémní chudobou
- stipendia určená pro základní vzdělání dětí z chudých rodin
- dotace pro nepojištěné matky určené na lékařskou péči v průběhu těhotenství a po porodu, přičemž cílem je omezit úmrtnost novorozenců a jejich matek
- snídaně určené dětem ze základních škol zaručující, že budou mít alespoň jedno pořádné jídlo denně

Daně a vzdělání v Keni

V Keni se v posledních letech výrazně zvýšily výnosy z daní – z 2,4 miliardy dolarů v roce 2002 na 6 miliard dolarů v roce 2009, a to především díky zapojení většího množství Keňanů do daňového systému.

Až do roku 2002 museli rodiče hradit náklady na učebnice, uniformy a poplatky za školní budovy. Děti, jejichž rodiče si tyto výdaje nemohli dovolit, byly buďto ostrakizovány nebo do školy vůbec nechodily. V roce 2002 zavedla vláda všeobecnou bezplatnou základní školní docházku. Umožnily jí to výnosy z daní. Keňa se tak nyní může chlubit nejvyšším podílem žáků na středních školách ve východní Africe a také nejlepším poměrem mezi počtem žáků a učitelů u základního školství. Kromě toho dosahuje gramotnost Keňanů nad 15 let celých 87 %. V souhrnu lze říci, že vyšší výnosy z daní vedly k vyššímu vzdělání populace.[33]

Pro evropské dárce bude samozřejmě i nadále zásadní pokračovat v podpoře těchto aktivit i v tlaku na vlády, aby se snažily zvyšovat své příjmy z daní a následně takto získané prostředky využívaly k omezování chudoby.

II [pozn. editora] Zmíněný zákon v podstatě zestátnil zahraniční podniky v oblasti těžby ropy a zemního plynu. Byť tento krok znamenal vyšší příjmy pro státní rozpočet Bolívie, šlo o poměrně kontroverzní krok, který může mít i své negativní dopady. Jde zejména o snížení důvěry zahraničních i domácích investorů, což může negativní vliv na ekonomiku a zaměstnanost.

Nadnárodní společnosti a vyhýbání se daňové povinnosti

Jaké druhy daní platí nadnárodní společnosti?

Nejčastějším typem daně uvalované na společnosti je daň z příjmu právnických osob, vypočítávaná jako procentní podíl z celkových zisků firmy. Společnosti platí i jiné typy daní, jako například dovozní či vývozní, daně z dividend vyplacených akcionářům či daně z kapitálových výnosů.

Vlády získávají daně rovněž od zaměstnanců společností, kteří platí daně z příjmů fyzických osob. A bez ohledu na sídlo firem, vybírají vlády rovněž daň z přidané hodnoty (DPH) ze zboží a služeb, jež společnosti prodávají (tuto daň platí zákazník, nikoli firma).

Jak se nadnárodní společnosti vyhýbají placení daní – legální i nelegální cestou

Existuje mnoho způsobů, jimiž se nadnárodní firmy snaží snížit svou daňovou povinnost v zemích, v nichž vyvíjejí svou činnost, a to především v oblasti podnikových daní.

Legální metody obcházení daňové povinnosti zahrnují:

- využívání speciálních postupů pro obcházení zdanění navržených účetními poradci
- požadavky na daňové úlevy (viz str. 19)

Ilegální metody obcházení daní zahrnují:

- falšování faktur vystavovaných jiným společnostem (ve snaze ovlivnit výši zisků a z nich placených daní)
- uvádění nereálných převodních cen zboží a služeb při obchodování s dceřinými společnostmi stejné nadnárodní firmy (opět s cílem ovlivnit výši dosažených zisků a z nich placených daní)
- ilegální vývoz hotovost ze země

Ve skutečnosti ale bývá hranice mezi legálními a nelegálními způsoby obcházení daňové povinnosti dosti nejasná a některé nadnárodní společnosti po ní obratně kličkují. Některé z postupů „daňové optimalizace“, jimiž se společnosti snaží vyhnout daňové povinnosti, bývají po přezkoumání ze strany daňových úřadů vyhodnoceny jako daňové úniky a naopak některé legální daňové úlevy si firmy často zajišťují nezákonným uplácením státních úředníků.

Christian Aid/Hannah Richards

Devítiletý Omar leští v bolivijském El Altu každé ráno boty svým zákazníkům. Když má dobrý den, vydělá si tak celou jednu libru. Odpoledne chodí do školy.

Pokřivený obchod

Jak už jsme uvedli výše, rozvojové země přicházejí vinou obcházení daňové povinnosti ze strany nadnárodních společností až o 160 miliard dolarů ročně. Jde o odhad organizace Christian Aid založený na výzkumu nezákonného úniku kapitálu provedeném Raymondem Bakerem z amerického Střediska pro mezinárodní politiku (Center for International Policy), jehož výsledky následně podpořila detailní analýza údajů o evropském a americkém obchodu realizovaná profesorem Simonem Pakem z americké Harvardovy univerzity. Baker se zaměřil na dvě podoby obcházení daňové povinnosti využívané nadnárodními společnostmi: zneužívání převodních cen a falšování faktur.[34] Tyto dvě metody se souhrnně označují jako „pokřivené ceny".[III]

Převodní ceny: převodní cena je cena za zboží a služby účtovaná mezi různými společnostmi tvořícími součást jedné nadnárodní firmy. Obecně se má za to, že by převodní ceny měly být stanovovány na základě zásady ***arm's-length***, což znamená, že by firmy mezi sebou měly nakupovat a prodávat služby a zboží za ceny běžné na volném trhu. Celých 60 procent světového obchodu však v současnosti probíhá mezi jednotlivými dceřinými firmami v rámci nadnárodních společností. Vzhledem k objemu obchodu mezi dceřinými firmami jedné společnosti, dochází zhusta ke snadnému porušování zásady ***arm's length***.

Zneužívání převodních cen je situace, kdy dvě společnosti – typicky dcery stejné nadnárodní firmy – vzájemně prodávají a kupují zboží a služby za příliš nízké či naopak příliš vysoké ceny, s cílem snížit zisk v zemích, kde by z něj musely platit daně. Tyto praktiky tudíž zahrnují prodeje dceřiným firmám sídlícím v daňových rájích, kde jsou nízké či dokonce nulové firemní daně a nikdo se po ničem neptá.

Aby se těmto operacím poskytlo patřičné „krytí", účtuje jedna sesterská firma druhé (té, která realizuje skutečnou aktivitu) poplatky za manažerské poradenství, finanční služby či využívání firemní značky. Je důležité, aby předmět plnění byl dostatečně vágní a nehmotný a umožňoval zvýšení ceny zboží či služeb při jejich následném prodeji další dceřiné společnosti sídlící v jiné zemi světa.

Oblast falšování faktur vykazuje některé podobné rysy jako zneužívání převodních cen. Jde však o situaci, kdy spolu obchodují dvě nezávislé společnosti, přičemž hlavním cílem obchodování je prostřednictvím upravených faktur snížit objem zdanitelných zisků. Jinými slovy: vystavená faktura neodráží skutečnou zaplacenou cenu. V oficiálních statistikách je falšování faktur obtížné zachytit, protože bývá často založeno na čistě ústních dohodách mezi prodávajícími a kupujícími. Jde však o velmi rozšířenou praxi. Falšování faktur, jakého se se využívá k obcházení daňové povinnosti, může rovněž sloužit k praní špinavých peněz, jehož prostřednictvím se výnosy pocházející ze zločinů a korupce vyvádějí ze země původu a tak zvaně se „vyperou".

Pokřivený obchod bláznivé ceny, bláznivé zisky

Nedávno na veřejnost uniklý koncept auditorské zprávy, v němž se uvádělo, že nadnárodní gigant Glencore (v současnosti Glencore Xystrata) vyvážel (alespoň na papíře) měď vytěženou v Zambii do Švýcarska za pouhou čtvrtinu tržní ceny. Při jejím následném prodeji za skutečnou cenu, zůstal zisk ve Švýcarsku, kde podléhal minimálnímu či vůbec žádnému zdanění. Společnost Glencore jakékoli provinění popřela.[35]

Výzkum prováděný organizací Christian Aid[36] ukázal, že na papíře:

- bylo 36 000 kg nigerijské kávy vyvezeno do USA po 69 pencích za kg v době, kdy světová cena kávy dosahovala 2,35 dolaru za kg.
- byla do Nigérie vyvezena zásilka vysoušečů vlasů za jednotkovou cenu 3 800 dolarů v okamžiku, kdy tržní cena stejného typu dosahovala 25,35 dolaru.

III (pozn. editora) Český překlad odvozujeme z anglického překladu „transfer mispricing". Jde o alternativu k běžně používanému výrazu „transfer pricing", který se do češtiny překládání jako „ převodní ceny". Těch firmy nejčastěji využívají při tak zvaném vnitrofiremním obchodování, tedy když spolu obchodují dceřiné podniky v rámci jedné nadnárodní společnosti. Výraz „mispricing" poukazuje právě na „pokřivení" cen, které neodpovídají běžným cenám na trhu a jsou tedy buď silně nadhodnocené, nebo naopak podhodnocené a umožňují tak uměle snižovat či zvyšovat zisky. Často se tak děje právě z daňových důvodů (viz text).

Jak se manipulují obchody – banánový příklad

Realita je taková, že nadnárodní společnost banány prodává a dováží přímo do supermarketu, v němž si jej kupujete.

Na papíře je nicméně cesta ovoce poněkud zdlouhavější a navštíví při ní jeden či více daňových rájů:

- Společnost v zemi, kde banány rostou, je prodá dceřiné firmě sídlící v daňovém ráji za velmi nízkou cenu – typicky na úrovni nákladů vynaložených k jejich vypěstování.
- Díky tomu vznikne dojem, že nebyl vytvořen žádný zisk, a tím pádem není třeba v zemi, kde banány vyrostly, platit žádnou daň.
- Dceřiná společnost v daňovém ráji následně banány prodá dceřiné společnosti sídlící v další zemi, a to za velmi vysokou cenu, kterou zdůvodní např. velmi nákladnými finančními službami nezbytnými k zprostředkování obchodu, které byly poskytnuty dceřinou firmou v daňovém ráji
- Firma z daňového ráje dosáhne z prodeje banánů velmi vysokého zisků, zaplatí z něj však minimální či dokonce žádnou daň, neboť sazby firemních daní jsou v daňových rájích minimální, případně nulové.[37]

Světový gigant v oblasti řezaných květin usvědčen z manipulace s cenami v Keni

V roce 2013 obvinila keňská vláda společnost Karuturi Global Ltd, největšího světového producenta řezaných růží, z využívání cenových manipulací k obcházení plaby firemní daně ve výši přibližně 11 milionů dolarů (tj. cca 8 milionů eur). Šlo o první případ, kdy dala africká vláda některou z nadnárodních firem k soudu ve věci manipulace s převodními cenami a následující proces byl zároveň otevřený veřejnosti. Karuturi prodával růže své dceřiné společnosti v Dubaji za desetinu tržní ceny, načež je dubajská firma prodala do Evropy za skutečnou tržní cenu. Devět desetin zisku z prodeje keňských růží tak skončilo v emirátu Dubaj, který je považován za daňový ráj.[38]

Viz http://allafrica.com/stories/201305101359.html

Jak daňové ráje pomáhají skrývat náklady

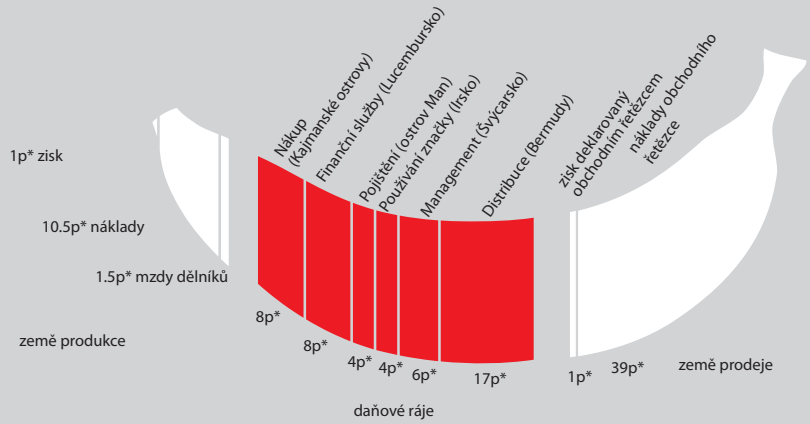

ěkteré společnosti využívají finanční tajemství, které poskytují daňové ráje k umělému vytváření nákladů s cílem zakrýt zisky a vyhnout se placení daní. Tímto způsobem mohou společnosti obcházet zdanění jak v zemi produkce zboží, tak i v zemi jejího prodeje. Uvádíme zde příklad toho, jak může obyčejný banán navštívit několik různých dceřiných společností v různých daňových rájích. Finanční prostředky získané za služby poskytované v těchto rájích nejsou zdaněny.

Jak společnost SABMiller přesouvá své zisky z Afriky

SABMiller je druhá největší světová pivovarnická skupina vyvíjející činnost v šesti světadílech. Do jejího portfolia patří značky jako Grolsch, Peroni a Miller [a Plzeňský Prazdroj, pozn. překladatele], přičemž její roční zisk dosahuje dvou miliard liber. V roce 2010 vydala organizace ActionAid zprávu založenou na půlročním studiu ghanského pivovaru Accra Brewery a dalších pěti afrických společností patřících do koncernu SABMiller.[39] Tento výzkum objevil, že pivovar Accra Brewery vykázal dva roky po sobě ztrátu a neplatil žádnou daň z příjmu právnických osob, a to přesto, že jde o druhou nejprodávanější značku piva v Ghaně, s ročním obratem 29 milionů liber, přičemž objem prodeje v posledních letech stoupal. Všech šest pivovarnických dceřiných firem koncernu přitom každoročně převádí miliony liber svým sesterským společnostem sídlícím v daňových rájích. Organizace ActionAid odhaduje, že souhrn všech těchto plateb z afrických zemí v rámci koncernu SABMiller (jehož účetnictví nicméně není veřejné) dosáhl:

- 43 milionů liber (cca 49 milionů eur) formou licenčních poplatků dceřiných společností koncernu SABMiller za užívání firemní značky odváděných jiné dceřiné společnosti sídlící v Nizozemsku
- 40 milionů liber (cca 46 milionů eur) v poplatcích za manažerské služby odváděné dceřiné společnosti sídlící ve Švýcarsku
- 32 milionů liber (cca 37 milionů eur) za papírové náklady na suroviny údajně nakoupené dceřinými firmami koncernu z Ghany a Tanzanie od jiné dceřiné firmy sídlící na Mauriciu (což je daňový ráj), přestože tyto produkty byly dodávány přímo z Jižní Afriky
- Dceřiná společnost skupiny SABMiller v Ghaně si rovněž vypůjčila velký objem peněz od sesterské firmy z Mauricia a následně z této půjčky platila ročně úroky ve výši 445 000 liber (510 000 eur).

Organizace ActionAid odhaduje objem prostředků, o něž africké vlády takto přicházejí na daních na 18 milionů liber ročně. Koncern SABMiller popírá, že by transakce, na něž ActionAid upozornila, byly realizovány z daňových důvodů. Úplný popis šetření provedeného ActionAid i reakci společnosti SABMiller naleznete na adrese www.actionaid.org.uk/tax-justice/calling-time-the-research

Nízká kapitalizace

Dalším obvyklým postupem využívaným ke snížení daňové povinnosti nadnárodních firem je „nízká kapitalizace". Jde o situaci, kdy si dceřiná firma v rámci stejné nadnárodní korporace půjčuje velké sumy peněz od jiné sesterské společnosti. Dceřiná společnost poskytující finanční prostředky zpravidla sídlí v daňovém ráji. Firma, jež si peníze „vypůjčila", následně z této půjčky platí úroky a v zemi, kde sídlí, má z tohoto titulu nárok na úlevy na daních – to byl kupříkladu případ pivovaru Accra Brewery, dceřiné společnosti koncernu SABMiller v Ghaně (viz výše). Společnost poskytující úvěr, která sídlí v daňovém ráji, neplatí z výnosu z úroků žádnou daň, protože daňový ráj tyto příjmy zdaňuje jen mírně či vůbec.

Round-tripping

Anglický pojem Round-tripping se používá pro popis situace, kdy společnost přesouvá zisky z určité ekonomické aktivity vykonávané v jedné zemi do dceřiné společnosti v daňovém ráji a následně ty samé prostředky pošle zpět do původní země jako „přímé zahraniční investice". Protože se (údajně) jedná o „zahraniční investici" mají kapitálové prostředky vracející se tímto způsobem do země původu nárok na štědré daňové úlevy určené zahraničním společnostem (viz část věnovaná daňovým úlevám na str. 19).

Úmluvy zamezující dvojímu zdanění

Dvoustranné úmluvy o zamezení dvojímu zdanění mají za cíl předcházet potenciální možnosti, že společnosti fungující ve více než jedné zemi budou zdaněny dvakrát (to znamená jak v zemi, z níž firma pochází, tak i v zemi, v níž vyvíjí aktivity). Přesto, že zamezení dvojímu zdanění představuje rozumný cíl, snaží se mnoho společností těchto smluv využít k tomu, aby zaplatily co nejnižší daně. Využívají k tomu toky prostředků přes země s obzvláště výhodnými dohodami o zamezení dvojímu zdanění, jako je například Nizozemsko. Rozvojové země obvykle nemají schopnost ani ekonomické páky k tomu, aby si s rozvinutými evropskými i jinými zeměmi dokázaly vyjednat příznivé dohody o zamezení dvojímu zdanění. Důsledkem je výrazně omezená schopnost rozvojových zemí zdanit společnosti z rozvinutých zemí, které operují na jejich území.

Role daňových rájů

Jaká je role daňových rájů v rámci světového hospodářství?

Daňové ráje leží v srdci světové ekonomiky.

- Více než polovina světového obchodu (přinejmenším na papíře) prochází daňovými ráji.[40]
- Více než polovina všech bankovních aktiv a jedna třetina investic nadnárodních společností prochází daňovými ráji.[41]
- V roce 2010 odhadl MMF, že celkové finanční prostředky na účtech v malých ostrovních daňových rájích dosahují objemu 18 bilionů dolarů – což je přibližně třetina veškerého světového finančního bohatství.[42] Organizace Tax Justice Network odhadla, že v daňových rájích může být ukryto až 32 biliónů dolarů, což odpovídá součtu národního bohatství USA a Japonska.[43]

Co je daňový ráj?

Definice pojmu daňový ráj se různí, většina z přibližně 60 světových daňových rájů má nicméně dva společné rysy:

- vysokou míru finančního tajemství[IV]
- velmi nízké či žádné daně pro společnosti, které jsou v nich registrovány

Daňové ráje jsou rovněž známé pod označeními:

- offshore finanční střediska – tomuto označení dávají představitelé daňových rájů přednost
- Státy a území finančního tajemství (v angličtině známé pod označením secrecy jurisdictions)

Daňové ráje hrají klíčovou roli při obcházení daně z příjmu právnických osob.

Některé nadnárodní společnosti daňové ráje využívají k legitimním účelům – například cestovní kanceláře operující v Karibiku. Mnohým firmám však slouží k ukládání obrovských objemů financí, jež by v jiných zemích musely zdanit. Typický postup je následující:

- Nadnárodní společnost vytvoří dceřinou firmu se sídlem v daňovém ráji, do níž odcházejí zisky vytvořené v jiných zemích – včetně rozvojových. Většina daňových rájů umožňuje registraci společností i tehdy, nevyvíjejí-li žádnou konkrétní činnost.
- Daňový ráj z těchto zisků vyžaduje jen malé, případně vůbec žádné daně.
- Skutečná totožnost společnosti, která ovládá jak dceřinou firmu, tak s ní související bankovní účty a trusty v daňovém ráji, je zpravidla uchovávána v tajnosti, takže není jasný skutečný rozsah vytvořených zisků a daňových povinností, jimž se společnost vyhnula.

Jaký význam mohou daňové ráje mít z hlediska daní placených podniky

V roce 2012 provedla organizace Christian Aid analýzu údajů o financích a vlastnictví více než 1 500 nadnárodních společností operujících v Indii, Ghaně a Salvadoru. Z tohoto výzkumu vyplynulo, že nadnárodní společnosti, které mají nějaké vazby na daňové ráje, platily na daních průměrně o 28,9 % méně, než nadnárodní společnosti bez těchto vazeb.[44]

IV (pozn. editora) více informací o finančním tajemství se lze dočíst v informačním listu ekonoma Petra Janského, který vydal Glopolis v listopadu 2013. Informační list je dostupný na http://glopolis.org/cs/clanky/infolist-mira-financniho-tajemstvi-zustava-stale-vysoka/.

Kde nalezneme daňové ráje?

Daňovým rájem může být jakékoli území (jurisdikce) mající vlastní zákony v oblasti daní, uchovávání tajemství a registrace zahraničních společností. Může jít o zemi, stát či dokonce město.

- Mezi evropské daňové ráje patří: Andorra, Kypr, Lucembursko, Nizozemsko a Švýcarsko.
- Daňové ráje na území někdejšího Britského impéria s centrem v londýnském City jsou mimo jiné: Kajmanské ostrovy, Hongkong, Bahamy, Bermudy, Montserrat, Britské Panenské ostrovy a britská závislá území na Normanských ostrovech v Lamanšském průlivu.
- Mezi daňové ráje v americké zóně vlivu patří: Americké Panenské ostrovy a některé státy USA, jako například Delaware.

Role účetních firem

Řada, především amerických, soudních případů z poslední doby odhalila úlohu, kterou sehrávají největší světové účetní firmy, jenž svým klientům, prostřednictvím promyšlených systémů, pomáhají obcházet daňovou povinnost.[45]

Známé jsou především čtyři účetní firmy označované společně jako tzv. „velká čtyřka": PricewaterhouseCoopers (PWC), KPMG, Deloitte, a Ernst & Young. Tyto společnosti představují hybnou sílu stojící za vytvářením složitých daňových schémat a účetních systémů pro nadnárodní společnosti, zahrnujících prohánění jejich zisků mnoha různými dceřinými společnostmi v nejrůznějších daňových rájích.

„Velká čtyřka" se rovněž podílí na financování Rada pro mezinárodní účetní standardy (IASB), což je uskupení stanovující pravidla pro účetní výkaznictví firem. Více než stovka států světa, včetně vlád Velké Británie i dalších členských zemí EU, obvykle tato pravidla automaticky přenáší do svého právního řádu. Mnoho členů správní rady IASB bylo dříve zaměstnanci některé z firem tvořících velkou čtyřku.

Občanské organizace jsou toho názoru, že stávající účetní pravidla IASB nepřispívají k finanční a daňové transparentnosti a odpovědnosti nadnárodních společností. Zásady IASB například po nadnárodních společnostech vyžadují pouze vykazování údajů o dosažených ziscích a zaplacených daních za celou nadnárodní společnost a nikoli výkazy po jednotlivých zemích. To umožňuje mnohým společnostem bez povšimnutí přesouvat zisky do daňových rájů.

Daňové úlevy – závod ke dnu

Kromě vyhýbání se daním a daňových úniků hrají v oblasti omezování daňových výnosů rozvojových zemí svou roli rovněž daňové úlevy. Daňové úlevy mohou mít pozitivní vliv, jako forma podpory některých forem sociálních chování – například daňové úlevy u spořicích účtů s cílem podnítit spoření obyvatel nebo daňové úlevy na formy dopravy s malou uhlíkovou stopou. V chudých zemích však mají daňové úlevy nabízené velkým firmám často spíše negativní dopad.

Od 80. let se situace vyvíjí tak, že jednotlivé rozvojové země mezi sebou soupeří o to, kdo přitáhne více zahraničních investic, k čemuž mimo jiné využívají i štědré úlevy na daních. Pro tuto daňovou soutěž se ujalo označení „závod ke dnu". Nejčastějšími podobami daňových úlev jsou:

- „daňové prázdniny" – dočasné omezení daňové povinnosti nebo dočasné osvobození od povinnosti odvádět daň
- „zóny volného obchodu" nebo „zvláštní rozvojové zóny" pro zahraniční společnosti.

Mnohé vlády jsou přesvědčeny, že daňové úlevy jsou nezbytné k tomu, aby přitáhly zahraniční investice, jež potřebují pro dosažení hospodářského rozvoje a vymýcení chudoby. Ve skutečnosti však částky, o něž stát formou daňových úlev přijde, mohou přesahovat přínosy vyplývající z nárůstu investic.[46] Některé země takto prostřednictvím daňových úlev přicházejí až o 5 procent svého národního bohatství.[47] Například daňové úlevy, které nabízí společnostem Keňa, přijdou tamní vládu ročně na 1,1 miliardy dolarů na daních – tedy téměř dvojnásobek rozpočtu ministerstva zdravotnictví, přičemž v této zemi žije 46 procent obyvatelstva v extrémní chudobě.[48]

Kromě daňových úlev jsou rozvojové země pod tlakem i proto, že se od nich očekává, že budou udržovat nízké sazby korporátních daní pro zahraniční firmy a tím budou motivovat zahraniční investory. . Například vlivná ročenka Světové banky „Doing Business" ve svých doporučeních pro zlepšení investičního klimatu rozvojových zemí aktivně podporuje nižší míru zdanění a vytváří rovněž pořadí zemí dle jejich sazby daně z příjmu právnických osob. Čím nižší je sazba firemní daně, tím výše se na tomto žebříčku země umístí.[49]

Ve skutečnosti ale neexistuje mnoho důkazů o tom, že by daňové úlevy nebo nízké firemní daně představovaly nejvýznamnější faktor při rozhodování o tom, zda společnost bude či nebude v konkrétní rozvojové zemi investovat. Průzkumy zaměřené na tuto oblast opakovaně ukazují, že jakkoli je míra zdanění pro zahraniční investory důležitá, další aspekty – jako dobrá infrastruktura, kvalita pracovní síly a vlády (což jsou oblasti do značné míry financované příjmy z daní) – jsou pro ně ještě důležitější.[50]

Ropa, těžba a zemní plyn – požehnání či prokletí?

Kromě nízkých podnikových daní bývají společnostem v oblasti těžby ropy, nerostů a zemního plynu rovněž nabízeny nízké těžební poplatky (což jsou platby státní pokladně definované jako fixní procentní sazba z vytěžených nerostných surovin, ropy a plynu). Po privatizaci svého sektoru těžby mědi koncem 90. let 20. století nabídla například Zambie těžařským firmám podle všeho historicky nejnižší poplatky z těžby nerostných surovin: 0,6 procenta.[51]

Vlády mají nabízení takto nízkých sazeb poplatků o to snazší, že smlouvy bývají typicky drženy v tajnosti. Znamená to, že smlouvy nemá šanci posoudit občanská společnost, parlament či odbory.

Nedostatečná transparentnost přiživuje vysokou míru korupce bující v sektoru těžby, která se dotýká jak vlád, tak nadnárodních firem. To je jedním z hlavních důvodů, proč tolik zemí s obrovským bohatstvím přírodních zdrojů sužuje extrémní chudoba, ekonomická nerovnost a špatná úroveň vlády. Například v Africe dosahuje hodnota exportovaných nerostných surovin devítinásobku rozvojové pomoci,[52] a přesto některé země podílející se na tomto exportu patří mezi nejchudší na světě. Jiné africké země bohaté na suroviny zase vedou světové žebříčky nerovnosti.

Řešení

Zvyšování transparentnosti systému

Daňové úřady v rozvojových zemích dlouhodobě tvrdí, že klíč k získání výnosů, o něž v současnosti přicházejí, spočívá v lepších informacích o ziscích firem a tom, kdo tyto zisky drží. V současné době vysoká míra finančního tajemství v daňových rájích spolu s nedostatečnou transparentností firemního účetnictví rozvojovým zemím prakticky znemožňuje odhalení nadnárodních firem vyhýbajících se své daňové povinnosti. Níže uvedená řešení by k odstranění příčin tohoto problému mohla výrazně přispět.

„Jakékoli nařízení, které by vedlo k zavedení mezinárodních norem ohledně vykazování zisků nadnárodních firem, by bylo velice užitečné.“

Erick Coyoy, guatemalský ministr hospodářství[54]

Dosažení vyšší transparentnosti firemního účetnictví

V současnosti mezinárodní normy finančního výkaznictví po nadnárodních firmách požadují pouze souhrnné údaje o dosažených ziscích a zaplacených daních za celou (nadnárodní) společnost. Nebude-li k dispozici detailní rozpis zisků dosažených dceřinými společnostmi nadnárodních firem v jednotlivých zemích (včetně zisků dceřiných firem registrovaných v daňových rájích), lze jen těžko odhalit případy související s obcházením daňové povinnosti. V ideálním případě by takovéto zásady přiměly nadnárodní společnost, aby do svých výročních finančních výsledků zahrnula:

- jména všech zemí, v nichž vyvíjí aktivity a názvy svých dceřiných společností v jednotlivých státech
- údaje o obratu, výdajích, nákladech na pracovní sílu, počty zaměstnanců, zisky a aktiva před zdaněním v jednotlivých zemích
- výši daní zaplacených vládám jednotlivých zemí.

Vykazování výsledků po jednotlivých zemích by přineslo následující výhody:

- Daňové úřady by měly přístup k důkazům nutným k tomu, aby odhalily pokřivování převodních cen i ostatním formám daňových úniků a zamezily jim.
- Investoři by měli k dispozici více informací při posuzování rizik (včetně daňových), jež s sebou přináší investice do nadnárodní firmy.
- Odpovědné společnosti dodržující daňové zákony by dostaly do rukou významný a veřejný důkaz o odvedených daních a tudíž o svém příspěvku na veřejné služby a na celkový rozvoj společnosti.[53]

Rada pro mezinárodní účetní standardy (IASB, viz též box na str. 18) by měl zavést novou normu pro vedení účetnictví po jednotlivých zemích.

Není nijak překvapivé, že takováto norma se netěší příliš velké podpoře samotných nadnárodních firem.[55] Avšak tlak ze strany občanské společnosti a stále většího počtu politických představitelů vedl k přijetí některých konkrétních kroků vedoucích k větší transparentnosti fungování nadnárodních společností, a to především v oblasti těžby nerostných surovin.

Pokroky dosažené v oblasti zvyšování transparentnosti nadnárodních firem

- V červenci 2010 schválil americký Kongres zákon Wall Street Reform and Consumer Protection Act (známý rovněž jako Dodd-Frankův zákon). Tento zákon obsahuje ustanovení, které požaduje po firmách z oblasti energetiky a těžby surovin, které jsou registrovány u Americké komise pro cenné papíry (Securities and Exchange Commission), aby zveřejnily, kolik platí cizím zemím a americké vládě za ropu, plyn a nerosty, jejichž těžbou se zabývají. Vzhledem k tomu, že společnosti mají povinnost zveřejňovat pouze platby vládám a nikoli rozpis dosažených zisků, jde spíše o nástroj sloužící detekci korupčního jednání než obcházení daňových povinností. Lze jej však považovat za významný první krok v procesu vedoucím k úplnému vykazování firemních výsledků po jednotlivých zemích.[56]

- V červenci 2013 přijala Evropská unie (EU) nové zákony, které jdou dále než zmíněný Dodd-Frankův zákon v USA. Požadují po evropských ropných, těžařských, plynařských, ale také dřevařských společnostech, aby podávaly zprávy o svých platbách vládám v oblasti daní a poplatků u jakéhokoli projektu v hodnotě vyšší než 100 000 eur.

- V roce 2013 došlo k reformě evropské bankovní legislativy s cílem přimět banky ke zveřejňování jimi dosažených zisků a zaplacených daní po jednotlivých zemích.

- 22. května 2013 vyhlásili vedoucí představitelé EU, v reakci na rozhořčení veřejnosti nad skutečností, že se firmy jako Apple či Google vyhýbají placení daní, svůj závazek dále zkoumat možnosti zavedení vykazování účetních výsledků všech velkých společností (a nejen firem ze sektoru těžby) po jednotlivých zemích

Odtajnění operací v daňových rájích

Jako významná překážka stojící v cestě odhalování nadnárodních firem a jednotlivců vyhýbajících se placení daní se ukazuje vysoká míry finančního tajemství typická pro daňové ráje. Dosažení vyšší transparentnosti v daňových rájích je proto stejně důležité jako vyšší transparentnost v rámci společností.

Automatická výměna informací

Multilaterální automatizované sdílení informací o osobách a společnostech, které v určité zemi či daňovém ráji drží majetek, se zeměmi, odkud tento majetek pochází, by státům zajistilo včasnou informaci o tom, kde pravděpodobně dochází k daňovým přečinům. Pokud by se podařilo zavázat daňové ráje k tomu, aby takovéto informace sdílely s rozvojovými zeměmi, bylo by to významné vítězství v rámci bitvy o snížení vysoké míry finančního tajemství daňových rájů.

„Je potřeba transparentnost. Především by daňové ráje měly spolupracovat s ostatními zeměmi na pátrání po nekale nabytých prostředcích, které jsou v nich ukládány.“

Pranab Mukherjee – tehdejší indický ministr financí – ve svém projevu z roku 2011.[57]

V současnosti požaduje organizace OECD po daňových rájích, aby, chtějí-li se vyhnout zařazení na černou listinu nespolupracujících jurisdikcí, uzavřely nejméně 12 dvoustranných dohod o výměně daňových informací (TIEA) s různými státy. Smlouvy o vzájemné výměně informací však pro rozvojové země nepředstavují výrazný přínos, a to z následujících důvodů:

- Až doposud uzavřely daňové ráje smlouvy o výměně informací pouze s několika málo ekonomicky významnějšími zeměmi, jako je např. Indie. Proto je zapotřebí vícestranná dohoda o výměně informací.

- Dohody o výměně daňových informací zajišťují výměnu pouze na vyžádání, nikoli automaticky. To znamená, že daňové úřady, které požadují informace z daňového ráje, musí nejprve shromáždit důkazy o možném obcházení daňové povinnosti příslušnou společností či osobou, a teprve pak mohou požádat o informace z daňového ráje. To je velmi náročný úkol i pro evropské daňové úřady disponující relativně dobrými zdroji. Většina rozvojových zemí však nemá kapacitu na podání takovéto žádosti.

Pokroky v oblasti automatické výměny informací

- Směrnice EU o zdaňování příjmů z úspor v podobě úrokových plateb ošetřuje oblast výměny informací mezi členskými zeměmi a 15 daňovými ráji mimo EU z hlediska fyzických majitelů účtů (nikoli však firem). Některé evropské daňové ráje se však k této směrnici doposud nepřihlásily a jiné tak učinily pouze částečně.
- V listopadu 2011 se všechny členské země skupiny G20 dohodly na přistoupení k mnohostranné Úmluvě o vzájemné správní pomoci v daňových záležitostech (Multilateral Convention on Mutual Assistance in Tax Matters) vytvořené OECD, která obsahuje některá ustanovení týkající se výměny informací o daních mezi různými zeměmi, a to včetně výměny automatické. Přesto, že je tato konvence relativně slabá, představuje formální podpora ze strany skupiny G20 výchozí bod pro implementaci vícestranné a automatické výměny informací v budoucnu. Hlavním úkolem nyní zůstává, aby se k této dohodě přidaly i ***daňové ráje***.
- Na summitu zemí skupiny G20 v roce 2012 vyzvali jejich hlavní představitelé ostatní země, „aby se vhodným způsobem přidaly k šířícímu se trendu [automatické výměny informací].“[58] To je odrazem mezi předními politickými

Sarah Filbey/Christian Aid for the IF campaign

Žáci ze severní Ghany si jdou pro svůj školní oběd, který je zajišťován díky vládnímu programu školního stravování. Ghana přichází jen v odvětví těžby na daních nejméně o 36 milionů dolarů ročně. Pokud by země dokázala vybrat daně v plné výši, mohl by program zajistit stravu mnohem většímu počtu dětí.

představiteli čím dále rozšířenějšího názoru, že automatická výměna informací představuje pro všechny země – včetně daňových rájů – standard, o jehož naplnění by měly usilovat.

- Americký zákon Foreign Account Tax Compliance Act (FATCA), který vstoupil v platnost v roce 2013, představuje klíčový milník na cestě k automatické celosvětové výměně informací. FATCA od zahraničních finančních institucí vyžaduje, aby o Američanech, kteří mají u nich (v zahraničí) vedeny účty s aktivy v hodnotě 50 000 dolarů a více, automaticky posílaly informace americkým úřadům. Finanční instituce, které požadavky zákona FATCA nesplní, budou automaticky vyloučeny z amerického trhu. I když zákon FATCA ukládá povinnosti finančním institucím, jeho implementace probíhá především formou dohod o automatickém sdílení informací mezi daňovými úřady. Jakkoli se FATCA vztahuje pouze na fyzické osoby, napomáhá nahlodávat „ tajnůstkářskou" povahu daňových rájů a dokazuje také, že automatická výměna informací je technicky proveditelná. Dovoluje rovněž evropským zemím (z nichž většina se zapojila do pilotního projektu) dostat se k většímu množství informací o aktivech ukrytých v daňových rájích, neboť země EU vyžadují stejnou úroveň přístupu jako FATCA. Není však doposud jasné, zda z těchto pokroků dosažených v amerických zákonech budou mít užitek i rozvojové země.

Určení skutečných vlastníků

„Konečný vlastník" (v angl. beneficial owner) je právní pojem používaný k popisu toho, kdo má prospěch z vlastnictví nějakého aktiva (např. bankovního účtu, trustu či majetku). Určit konečného vlastníka může být složité (ba dokonce nemožné), protože kvůli prázdným společnostem s anonymními vlastníky, dosazeným členům statutárních orgánů a dalším technikám je možné skutečné vlastníky udržet v tajnosti. Společnosti a bohatí jednotlivci často svůj majetek ovládají prostřednictvím spleti trustů, nadací a společností v daňových rájích, takže je téměř nemožné zjistit, kdo je skutečným majitelem.

Kromě automatické výměny informací je tudíž nutno rovněž zavést mechanismus poskytující daňovým úřadům i běžným občanům informace o tom, „kdo vlastní co". Měl by mít podobu veřejného rejstříku vedeného v jednotlivých zemích (včetně daňových rájů) obsahujícího jména skutečných vlastníků všech trustů, nadací a společností založených na území příslušného státu, přičemž přístup by do něj měly jak vlády, tak běžní občané.

Pokroky v oblasti zjišťování skutečného vlastnictví

Probíhající novelizace evropské Směrnice proti praní špinavých peněz (AMLD) představuje jedinečnou příležitost k posílení podpory finanční transparentnosti, včetně otázky skutečného vlastnictví. Návrh novely publikovaný Evropskou komisí v únoru 2013[59] však zaostává za očekáváním. Namísto veřejných rejstříků navrhuje pouze, aby společnosti měly k dispozici informace o svých skutečných vlastnících a poskytovaly je příslušným vládám a finančním institucím.

Boj s praním špinavých peněz v EU

EU musí přijmout odpovědnost za obrovské objemy peněz pocházející z rozvojových zemí, které končí na bankovních účtech v evropských zemích nebo v evropských daňových rájích. Kromě problematické formulace zaměřené na skutečné vlastnictví (viz výše) neřeší návrh Evropské komise na úpravu AMLD ani otázku sdílení informací se zeměmi mimo EU, přesto, že se tato zákonná norma vztahuje na praní výnosů z trestné činnosti páchané kdekoli na světě.

AMLD rovněž neposuzuje daňové trestné činy na stejné úrovni jako praní špinavých peněz. Takováto definice by představovala klíčový krok v boji proti nezákonným daňovým únikům. Pokud by daňové úniky byly automaticky považovány za „příznak trestného činu" jako např. korupce, musely by banky a další finanční prostředníci ze zákona automaticky vyhledávat transakce, které by se mohly týkat praní peněz získaných daňovými úniky. Zástupci občanské společnosti z celé Evropy nyní proto tlačí na přijetí odvážnějších opatření zaměřených na identifikaci skutečných vlastníků (např. prostřednictvím veřejných rejstříků) a řešení problematiky praní peněz (včetně daňových úniků), než jsou obsažena v současném návrhu.

Reforma systému

Čím dále širší skupina osob je toho názoru, že není potřeba pouze větší transparentnost, ale rovnou reforma samotného systému, především pak způsobu zdanění aktivit vyvíjených nadnárodními společnostmi.

Základním problémem je to, že mezinárodní daňový systém již neodpovídá tomu, jak nadnárodní společnosti fungují. Stávající daňová pravidla vycházejí z předpokladu, že jednotlivé části tvořící společně nadnárodní společnost jednají nezávisle. Ale nedávná obvinění z obcházení daňové povinnosti vznesená proti nadnárodním společnostem jako Amazon, Google, Ikea, BNP Paribas, Starbucks či Apple ukazují, že tomu tak není. Ve skutečnosti jednotlivé dceřiné společnosti dohromady tvoří nadnárodní skupinu fungující jako jediná entita, mající jedinou obchodní strategii.

Jeden z návrhů hovoří o tom, že by se k nadnárodním společnostem mělo přistupovat jako k jedné jediné entitě formou tzv. „jednotného přístupu" a nikoli jako k sumě nezávislých firem. Dle tohoto přístupu a na základě dohodnutého vzorce by daně vybrané od společnosti byly rozdělovány mezi země, v nichž tento podnik vyvíjí svou hospodářskou činnost. Tím by bylo možné zmírnit stávající nepoměr mezi tím, kde se odehrávají skutečné ekonomické aktivity firem a kde se vykazují zisky za účelem zdanění. Mohlo by to vést k situaci, kdy by pro firmy již nebylo výhodné zakládat fiktivní dceřiné společnosti v daňových rájích s cílem obcházet daňovou povinnost či realizovat daňový únik.

Ne všechny nevládní společnosti jsou nicméně zatím přesvědčeny o tom, že by jednotný systém prospěl rozvojovým zemím, protože existují obavy, že z navrženého vzorce pro rozdělení zaplacených daní nadnárodních firem by měly prospěch pouze bohaté země. Jiní jsou přesvědčeni o tom, že jednotnější přístup, za předpokladu, že by byl navržen s ohledem na všechny země včetně rozvojových, by zemím umožnil získat férovější podíl na ziscích vytvořených nadnárodní společností na jejich území.

Pokroky při zavádění nových způsobů zdanění nadnárodních firem

OECD i další země používají při popisu problému přesouvání zisků korporací z jedné země do druhé z daňových důvodů pojem „eroze (daňové) základny", neboť toto jednání podkopává daňovou základu postižených zemí.

V únoru 2013 vydala OECD svou výchozí zprávu nazvanou ***Řešení problému eroze daňové základny a přesouvání zisků*** (Addressing Base Erosion and Profit Shifting).[60] Autoři této zprávy uznávají, že mezinárodní daňová pravidla zavedená před 80 lety nedrží krok s proměnou podnikatelského prostředí a dnešním poměrům již nevyhovují. Konstatují, že jednostranné kroky problém nevyřeší a že je nezbytný celostní a komplexní přístup. Text apeluje na vlády, aby vybočily ze zaběhaných kolejí a snažily se nalézt nové způsoby zdanění nadnárodních firem.

Zpráva OECD je významným milníkem v procesu tvorby nového systému zdanění nadnárodních firem. Nyní je potřeba zajistit, aby rozvojové země opravdu dostaly prostor k hájení svých zájmů a plně se zapojily do všech procesů zaměřených na vypracování nových daňových pravidel, a ta nepřinášela prospěch pouze bohatým zemím.

Pokroky v oblasti spravedlivého zdanění dosažené ve Velké Británii

Zprávy o tom, že nadnárodní firmy neplatí daně adekvátní svým ziskům, jsou v současnosti všudypřítomné a nutno říci, že právem. Britská daňová správa (Her Majesty's Revenue and Customs) odhaduje, že daňové úniky a agresivní snahy vyhnout se placení daní (včetně velkých firem) přijdou Británii ročně na cca 30 miliard liber (asi 900 miliard korun, což představuje přibližně tři čtvrtiny státního rozpočtou ČR, pozn. editora).[61] Britský ministerský předseda David Cameron v reakci na tyto údaje prohlásil, že by se společnosti měly „probrat a zjistit, odkud voní káva".[62] Tento obrat byl jasnou narážkou na znepokojení veřejnosti nad skutečností, že nadnárodní řetězec kaváren Starbucks ve Velké Británii tři roky po sobě neplatil žádnou daň z příjmu právnických osob.

Cameron podpořil snahu zaměřit se na britské daňové ráje jako například na Britské Panenské ostrovy a omezit jejich roli při obcházení daní prostřednictvím zavedení globální automatizované výměny informací a vytvářením veřejných rejstříků skutečných vlastníků trustů a „prázdných společností" (často zřizovaných s cílem vyhnout se placení daní). Tento politický posun je možné částečně, nikoli však zcela, přičíst kampaním vedeným nevládními organizacemi.

Škrty ve veřejných výdajích a ztráty pracovních míst vedly k rozhořčení lidí nad tím, že se velké společnosti vyhýbají placení daní, a to vedlo k tlaku na vládu. Tato otázka se dostala do popředí zájmu i přispěním radikálních skupin, jako např. UK Uncut, které obsazovaly pobočky a prodejny společností, o nichž je známo, že se ve Velké Británii vyhýbaly placení daní. Přestože se rozhořčení veřejnosti týkalo dopadu obcházení daňové povinnosti ve Velké Británii, rozvíření problému umožnilo nevládním organizacím ukázat rovněž jeho dopad na rozvojové země.

V roce 2013 spojilo své síly více než 200 britských občanských hnutí z rozvojové oblasti a zahájilo kampaň snažící se dotlačit britského premiéra i další lídry zemí skupiny G8 k řešení příčin hladovění lidí na celém světě, k nimž patří mj. i obcházení daní. Díky této kampani se podařilo přesvědčit Davida Camerona, aby z oblasti daní a transparentnosti učinil hlavní bod programu schůzky vedoucích představitelů zemí skupiny G8 v roce 2013, jíž Velká Británie předsedala.

Britské firmy i politici mají před sebou ještě dlouhou cestu, než budou moci nevládní organizace svou kampaň ukončit. Existují však jasné známky toho, že dosažení významných změn je opravdu možné.

Obtížné otázky a odpovědi na ně

Mají-li firmy platit vyšší daně, nebudeme i my muset za jejich zboží a služby platit více?

Není moc pravděpodobné, že by společnosti chtěly snížit konkurenceschopnost svých výrobků či služeb tím, že zvýší jejich ceny, takže nelze jednoznačně přepokládat, že ceny porostou.

Pokud však nadnárodní společnosti kvůli vyšším daním zvýší své ceny, poněkud by se tím vyrovnaly soutěžní podmínky malých a středních firem a nadnárodních společností. V současnosti jsou malé a střední firmy často v nevýhodě, neboť postrádají dceřiné společnosti v daňových rájích, jimiž disponují nadnárodní společnosti, takže musí platit daně v plné výši. Zlepšení konkurenceschopnosti malých a středních firem by pak mělo dalekosáhlé pozitivní důsledky. Malé a střední firmy například vytvářejí více pracovních míst než nadnárodní společnosti.

Kromě toho bude, byť i malý nárůst ceny za zboží či služby firem vyvážen vyšším daňovým výnosem – což jsou peníze, které lze použít na zlepšení veřejných služeb.

Neměli bychom se v těchto složitých časech raději soustředit na své vlastní evropské problémy a přestat se starat o rozvojové země?

Námi navrhované daňové reformy mají globální dosah, takže by evropským zemím prospěly stejně jako zemím rozvojovým. Obcházení daňové povinnosti škodí národnímu hospodářství v rozvinutém i v rozvojovém světě. Britská daňová správa například odhaduje, že v důsledku obcházení daňové povinnosti ročně přichází o přibližně 35 miliard eur.[63, V] Vyhýbání se placení daní navíc nejvíce škodí chudým, protože jsou nejvíce závislí na veřejných službách.

Budou-li společnosti v Evropě muset platit vyšší daně, neseberou se a neodejdou někam jinam? Nebude to mít dramatický dopad na zaměstnanost v Evropě?

Voláme po celosvětovém řešení a opatřeních, která budou muset dodržovat všechny společnosti a vlády. Pokud by toto bylo splněno, pak nadnárodní společnosti nebudou mít kam odejít.

Výzkumy každopádně ukazují, že míra zdanění bývá zřídkakdy rozhodujícím faktorem pro to, zda firma bude v dané zemi investovat či ne. Výzkumy prováděné mezi podniky opakovaně ukazují, že pro zahraniční investory jsou sice daně důležité, ale další aspekty – jako dobrá infrastruktura, kvalita a cena pracovní síly i úroveň vlády – jsou pro ně z hlediska dlouhodobých investic ještě důležitější.[64] Pokud také budou muset velké společnosti platit v Evropě vyšší daně, mohla by se zvýšit konkurenceschopnost malých a středních firem, což by vedlo ke zvýšení produktivity a tvorbě pracovních míst v těchto menších společnostech.

V [pozn. editora] V roce 2011 zveřejnila česká koalice Social Watch zprávu, v níž uvádí odhad škody v důsledku obcházení daňové povinnosti ve výši 30 mld. korun ročně. Zpráva je dostupná na http://www.socialwatch.cz/wp-content/uploads/2012/08/SW_zprava-CR-2011_web.pdf . Podrobnější odhady pro Českou republiku nejsou k dispozici.

Pohlednice adresovaná britskému premiérovi před summitem G20 v roce 2012 žádala po světových lídrech řešení problémů souvisejících se změnou klimatu i s obcházením daňové povinnosti (volný překlad anglického textu: „Postavíte se za nejchudší obyvatele světa na summitu G20?“)

Firmy si vždycky najdou způsob, jak se daním vyhnout. Jednu cestu jim zahradíme a ony si vytvoří novou. Tak jaký to má vůbec smysl?

Některé nadnárodní společnosti a jednotlivci se budou vždy pokoušet vyhýbat placení daní. Daňový systém by jim to však měl co nejvíce ztížit.

V současnosti mají často mnozí šéfové velkých nadnárodních firem pocit, že zvyšují-li jiné nadnárodní společnosti svou ziskovost tím, že se vyhýbají placení daní, měli by dělat totéž. V opačném případě se vystavují riziku, že je jejich akcionáři a představenstva budou považovat za neúspěšné.

Jako občané Evropy musíme přesvědčit firmy o tom, že nezodpovědné praktiky v oblasti daní poškozují jejich pověst. Pokud by začaly být daně považovány za základ politiky společenské odpovědnosti firem, byla by ze strany nadnárodních firem menší poptávka po agresivních metodách obcházení daňových povinností a na účetní společnosti „velké čtyřky" by byl vyvíjen menší tlak, aby hledaly díry v systému.

Mnohé praktiky související s obcházením daní jsou legální. Můžeme snad někomu mít za zlé, že se snaží platit menší daně?

Kdyby daně neplatil nikdo, nebyly by k dispozici žádné veřejné prostředky na investice do vzdělání, zdravotnictví, ochranu bezpečnosti, soudnictví, dopravu, infrastrukturu či elektrickou energii. Souhlasíme se švédským premiérem, že firmy mají vůči společnosti určitý závazek:

„Tyto společnosti vyžadují spoustu investic do infrastruktury, výzkumu a vývoje. Chtějí mít vzdělané zaměstnance. Dobrá,... začněte tedy platit daně. Pak si tyto investice budeme moci dovolit."

Fredrik Reinfeldt, švédský premiér, 22. května 2013[65]

Pokud by vlády chudých zemí vybraly více na daních, nestaly by se tyto prostředky prostě kořistí politiků? Jak si můžeme být jisti, že neskončí v jejích kapsách?

Jak už bylo řečeno, neexistují žádné záruky toho, jak vlády takto získané finance použijí. Výzkumy však ukazují, že čím více africké země vyberou, tím lepších výsledků dosahují.

Je rozdíl v obcházení daňové povinnosti v souladu s platnými zákony a postupy porušujícími původní záměr zákona. Podaří-li se dokázat, že konkrétní metoda obcházení daňové povinnosti odporuje účelu zákona, mohou ji daňové úřady prohlásit za nezákonnou. Proto se v pravidlech prosazovaných OECD hovoří o záměru zákona a zahrnuje se do nich nejen daňový únik, ale i obcházení daní.

Jak máme vědět, tyto prostředky neskončí v jejich kapsách?

Jak už jsme uvedli výše, žádná záruka toho, jak vláda použije získané prostředky. Výzkum nicméně ukazuje, že obecně platí, že čím více africké země vyberou na daních, tím lépe se vyrovnávají s naplňováním Rozvojových cílů tisíciletí.[31]

Občané, parlamenty a média mají celosvětově významnou roli spočívající v dohledu nad tím, jak vlády používají veřejné prostředky, ve vedení svých vlád k odpovědnosti a ve vyvíjení tlaku na to, aby zvýšený výnos z daní použily na omezení chudoby a budování lepší společnosti. Pokud budou občané vědět, že jejich vlády mají k dispozici více peněz, budou chtít vědět, jak s nimi nakládají a jak je utrácejí. Nárůst objemu vybraných daní tak může pomoci omezit korupci.

S korupcí se samozřejmě nepotýkají pouze rozvojové země. V situacích, kdy jde o velké sumy peněz, dochází často k odhalení uplácení politiků, úředníků a bank ze strany nadnárodních společností s cílem ovlivnit systém ve svůj prospěch.

V mnoha chudých zemích odvádějí zahraniční společnosti peníze do speciálních fondů určených na boj s chudobou. Není to lepší než placení daní?

Sociální fondy mají krátkodobé přínosy pro konkrétní skupinu lidí (například komunity žijící v blízkosti konkrétního dolu či továrny). Naproti tomu zdanění vládám poskytuje udržitelný zdroj příjmů, jež mohou využít k poskytování služeb všem občanům. Kromě toho je pro sociální fondy charakteristická nižší míra veřejné odpovědnosti než u služeb poskytovaných vládami. Vlády se navíc zodpovídají svým občanům, zatímco firmy především svým akcionářům.

Když zrušíme daňové ráje, nezchudnou jejich obyvatelé?

Stojí za připomenutí, že ve většině daňových rájů platí obyvatelé obdobné daně, jako občané jiných zemí. Nízké či nulové sazby daní se obecně vztahují pouze na cizí společnosti a jednotlivce, kteří v těchto zemích nejsou rezidenty.

Jelikož je však mnoho obyvatel daňových rájů zaměstnáno v odvětví finančních služeb, je třeba dopad kroků podnikaných proti daňovým rájům zvážit. Daňové ráje představují pro své občany čím dál rizikovější model. Kolaps islandských bank v roce 2009 a kyperských bank v roce 2012 ukázal, jak se toxické dluhy ukryté v daňových rájích mohou pro obyvatele těchto zemí stát skrytými časovanými bombami.

Zároveň také není moc pravděpodobné, že by rostoucí tlak vyvíjený na daňové ráje ze strany světových lídrů skupin G8, G20 a EU, polevil. V případě, že se nezmění, vystavují se daňové ráje riziku hospodářské a politické izolace.

Malé ostrovní ekonomiky by měly uvažovat o diverzifikaci hospodářství do více sektorů (například větší orientací na turistický ruch). To by snížilo jejich závislost na nestálých finančních službách. Daňové ráje nicméně nemusí zcela přestat s poskytováním finančních služeb. Jde spíše o to, jak jsou tyto služby vedeny a zda napomáhají obcházení daní.

Skutečné řešení nespočívá ani tak ve vypíchnutí konkrétních daňových rájů, jako ve všeobecném zvýšení standardů.

Daňové úřady v chudých zemích nebudou mít kapacitu na to, aby dokázaly využít větší množství údajů, k nimž by získaly přístup po zavedení vykazování firemních výsledků po jednotlivých zemích.

Největším problémem daňových úřadů v rozvojových zemích jsou jejich nedostatečné schopnosti. Občanská společnost proto apeluje na evropské dárce, aby zvýšili svou podporu daňovým úřadům rozvojových zemí. I ten nejpropracovanější a finančně nejlépe zajištěný program je však odsouzen k neúspěchu, pokud nebudou mít daňové úřady k dispozici informace, díky nimž by mohly odhalit obcházení daní. Jednoduše řečeno: informace = moc.

Čas oběda v Etiopii: daňové příjmy jsou klíčové v boji proti hladu a podvýživě.

Poznámky

1 Světová zdravotnická organizace (WHO), www.who.int/water_sanitation_health/mdg1/en/index.html

2 Ibid

3 World Resources Institute Pilot Analysis of Global Ecosystems, únor 2001

4 UNICEF

5 Educational for All Global Monitoring Report, UNESCO, 2010

6 „Tax in Developing Countries: Increasing resources for development", Výbor britské dolní sněmovny pro rozvoj, čtvrtá zpráva ze zasedání 2012-13, 16. července 2012, str. 5

7 Údaj Světové banky, www.worldbank.org/en/news/feature/2011/06/06/economics-adaptation-climate-change

8 Výbor OECD pro rozvojovou pomoc (OECD Development Assistance Committee – DAC) hovoří o 4% propadu reálné hodnoty světové rozvojové pomoci v roce 2012, následujícím po 2% propadu v roce 2011. www.oecd.org/dac/stats/aidtopoorcountriesslipsfurtheras governmentstightenbudgets.htm

9 Dle údajů OECD a prohlášení Jeffreyho Sachse, 'The Facts Behind G8 Aid Promises',www.guardian.co.uk, 4. července 2010. Údaj 20 mld. dolarů zohledňuje inflaci.

10 Údaj Světové banky. Viz http://data. worldbank.org/indicator/DT.INT.DECT.GN.ZS

11 Statistika mezinárodního zadlužení za rok 2013 dle Světové banky http://data.worldbank.org/sites/default/files/ ids-2013.pdf, str. 2

12 Údaj uvedený v materiálu: Tax Justice Advocacy: A Toolkit for Civil Society, Tax Justice Network, 2011

13 Údaj 160 mld. dolarů pochází z odhadu organizace Christian Aid uvedeného ve zprávě Death and Taxes, the true toll of tax dodging, 2008, založené na zkoumání nezákonných úniků kapitálu provedením Raymondem Bakerem. Podporuje jej detailní výzkum profesora Simona Paka publikovaný ve zprávě organizace Christian Aid: False Profits, Robbing the Poor to Keep the Rich Tax Free, 2009.

14 Členské země Výboru OECD pro rozvojovou pomoc (OECD Development Assistance Committee – DAC)

15 www.oecd.org/dac/stats/aidtopoorcountries slipsfurtherasgovernmentstightenbudgets.htm

16 Údaj založený na práci Josefa Schmidhubera a Jelle Bruinsmy, 'Investing towards a world free from hunger: Lowering vulnerability and enhancing resilience', in Adam Prakash (ed), Safeguarding Food Security in Volatile Global Markets, FAO, 2011. Action Contre la Faim/Institute of Development Studies, Aid for Nutrition: Using innovative financing to end undernutrition, nedatováno, str. 13. Viz Susan Horton et al., Scaling up Nutrition: How much will it cost? Světová banka, 2010, str. 24.

17 Údaj uváděný Raymondem Bakerem v jeho zprávě pro Global Financial Integrity, Washington

18 Dev Kar a Sarah Freitas, Illicit Financial Flows from Developing Countries Over the Decade Ending 2009, Global Financial Integrity, 2011

19 Výzkum publikovaný in J. Boyce a L. Ndikumana, Africa's Odious Debts, Zed Books, 2011

20 Důkaz uváděný in Who pays the price?, Christian Aid, 2013

21 www.reuters.com/article/2012/02/07/zambia-mining-taxes-idAFL5E8D75SN20120207

22 Světová banka odhaduje, že růst v oblasti zemědělství je z hlediska boje s extrémní chudobou třikrát účinnější než růst v ostatních sektorech. Viz Susan Horton et al., Scaling up Nutrition: How much will it cost? Světová banka, 2010, str. 24.

23 Statistická ročenka FAO, 2012

24 Organizace OSN pro výživu a zemědělství (FAO) The State of Food and Agriculture 2012, str. 35, www.fao.org/ docrep/017/i3028e/i3028e.pdf.

25 Salvadorská nevládní organizace, FESPAD (Nadace pro studium a aplikaci práva) odhaduje, že k obnově zemědělského sektoru by bylo zapotřebí 1,4 mld. dolarů.

26 Údaj citovaný in Christian Aid, Who Pays the Price? Hunger: The Hidden Cost of Tax Injustice, 2013, str. 22

27 Rozvojový program OSN (UNDP), Zpráva o lidském rozvoji, 2012

28 Ibid

29 Údaj 160 mld. dolarů pochází z odhadu organizace Christian Aid uvedeného ve zprávě Death and Taxes, the true toll of tax dodging, 2008, založené na zkoumání nezákonných úniků kapitálu provedeném Raymondem Bakerem. Podporuje jej detailní výzkum profesora Simona Paka zaměřený na pokřivené ceny publikovaný ve zprávě organizace Christian Aid: False Profits, Robbing the Poor to Keep the Rich Tax Free, 2009. Tento údaj byl následně potvrzen v materiálu vydaném Světovou bankou.

30 SEND-Ghana, Investing in Smallholder Agriculture for Optimal Result: The ultimate policy choice for Ghana, 2009

31 Attiya Waris a Matti Kohonen, 2013 Publikace je dostupná na adrese: http://eadi.org/gc2011/waris-109.pdf

32 The Benefits of Foreign Investment: Is Foreign Investment in Bolivia's Oil and Gas Delivering?, Christian Aid, 2007

33 Development Initiatives, Kenya: Resources for Poverty Eradication Background Paper, Sept 2012 www.devinit.org/wp-content/uploads/Kenya-public-expenditure-background-paper.pdf

34 Viz poznámka 13.

35 Příklad údajné deformace cen společností Glencore citován in EURODAD, How EU country-by-country reporting could tackle tax dodging and why this is needed http://eurodad.org/211928/

36 Christian Aid, False Profits: Robbing the Poor to keep the Rich Tax Free, březen 2009

37 Příklad s banánem pochází z publikace Nick Shaxson, Treasure Islands: Tax Havens and the men who stole the world, Bodley Head, 2011

38 http://allafrica.com/stories/201305101359.html

39 Calling Time: Why SABMiller Should Stop Dodging Taxes in Africa, ActionAid, 2010

40 Údaj uváděný in Nicholas Shaxson, 2011, op cit, na základě statistiky citované Pařížskou skupinou expertů v roce 1999 a založené na výzkumu, který realizovali J.Christensen a M.Hampton. Důkazy naznačují, že podíl od roku 1999 dále vzrostl.

41 Viz Ronen Palan, Richard Murphy a Christian Chavagneux, Tax Havens: How Globalisation Really Works, Cornell University, 2010.

42 Pracovní materiál MMF, WP/10/38, únor 2010

43 James Henry, The Price of Offshore Revisited, Tax Justice Network, 2012

44 Who Pays the Price? Hunger – The Hidden Cost of Tax Injustice, Christian Aid, 2013

45 Death and Taxes: The True Toll of Tax Dodging, Christian Aid, 2008, str. 27, www.christianaid.org.uk/images/deathandtaxes.pdf Viz rovněž Prem Sikka etc.

46 Mezinárodní daňový expert a konzultant OECD o tomto výzkumu hovořil na konferenci v Ghaně. Viz in „Ghana: no incentive needed for investing in the mining sector – tax expert", Public Agenda, Accra, 25. února 2008, http:// allafrica.com/stories/200802251515.html.

Viz rovněž Gordon H. Hanson, Should Countries Promote Foreign Direct Investment? Diskusní materiál G-24 Č. 9, 2001.

47 Údaj uváděný in Bringing Taxation into the post-2015 Development Framework, ActionAid, 2013

48 Tax Competition in East Africa: A Race to the Bottom? Tax Incentives and Revenue Losses in Kenya, ActionAid International, 2012

49 Viz Approaches and Impacts: IFI tax policy in developing countries, ActionAid/EURODAD, 2011.

50 Viz Revenue Mobilisation in Developing Countries, Fiscal Affairs Department, MMF, 2011.

51 Thomas Baunsgaard, A Primer on Mineral Taxation, Pracovní materiál MMF WP/01/139, str. 26, 2001.

52 Údaj citovaný in Publish What You Pay Europe in 2012.

53 Christian Aid, Shifting Sands: Tax, Transparency and Multinational Companies, 2010, www.christianaid.org.uk /images/accounting-for-change-shifting-sands.pdf

54 V interview s Christian Aid v září 2010

55 Průzkum realizovaný v roce 2010 Christian Aid zaměřený na 100 nejvýznamnějších firem ve Velké Británii (FTSE100 companies) ukázal, že pouze 3 ze 38 společností, jež odpověděly, by podporovaly systém vykazování po jednotlivých zemích.

56 www.whitehouse.gov/the-press-office/ statement-press-secretar y-transparency-energy-sector

57 Ministr je citován ve článku vyšlém v Economic Times of India: http://articles.economictimes.indiatimes.com/2011-02-18/ news/28615319_1_tax-havens-black-money- tax-information

58 Viz Komuniké G20, Mexiko, červen 2012

59 http://eur-lex.europa.eu/LexUriSer v/ LexUriSer v.do?uri=CELE X:52013PC0045: EN:NOT

60 Addressing Base Erosion and Profit Shifting, OECD. Viz www.oecd.org/tax /beps.htm

61 HMRC, Measuring tax gaps, 2011.

62 Citace z projevu Davida Camerona na Světovém ekonomickém fóru v Davosu, leden 2013

63 Údaj 30 mld. liber pochází od Her Majesty's Revenue and Customs, Velká Británie

64 Viz Revenue Mobilisation in Developing Countries, Fiscal Affairs Department, MMF, 2011.

65 Informace in: Henry Chu, „Pay your taxes, Europe warns multinationals", Los Angeles Times, 23. května 2013, www.latimes.com/business/la-fi-euro-corporate-tax-20130523,0,5076262.story

Publikace je součástí společného evropského projektu (Ne)legální úniky kapitálu (v české verzi), jehož se účastní tyto organizace:

Anglické vydání
Koordinace projektu: Mariana Paoli
Autorky: Hilary Coulby a Helen Collinson
Design a editace: Christian Aid

České vydání
Překlad: Martin Micka
Editace: Ondřej Kopečný
Grafika a zlom: Creative Heroes

Autorky by chtěli poděkovat všem členským organizacím kampaně STOP daňovým únikům za jejich připomínky a podněty.

Glopolis je nezávislé analytické centrum se zaměřením na globální výzvy a příslušné odpovědi České republiky a EU. Ve spolupráci s těmi, kteří utvářejí politiku, byznys a veřejné mínění, je naším dlouhodobým cílem zlepšit politickou kulturu a přispět k přechodu na chytrou ekonomiku, k energetické a potravinové zodpovědnosti. Více informací na www.glopolis.org.

Vznik publikace byl podpořen z prostředků Evropské unie a České rozvojové agentury Ministerstva zahraničí ČR. Za její obsah je zodpovědné analytické centrum Glopolis. Obsah publikace nemusí vyjadřovat stanoviska sponzorů. Více na www.europa.eu a http://www.czda.cz/.

14-770-J1727